

PERARNAU, Josep (2002): *Tres Textos d'Arnau de Vilanova i un en defensa seva*. Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya, 408 p. (Studia, Textus, Subsidia, X).

Els textos als quals fa esment el títol del volum ressenyat, són: 1) *l'Apologia de versutiis atque perversitatibus pseudotheologorum et religiosorum ad magistrum Jacobum Albi, canonicum Dignensem*, 2) *Tractatus quidam in quo respondetur obiectionibus que fiebant contra tractatum Arnaldi De Adventu Antichristi* 3) [*Instrumentum alterum Appellationis Magistri Arnaldi de Villanova a Processu Parisiensium ad Apostolicam Sedem*] 4) [*Notificatio, Protestatio ac Requisitio ad Regem Francorum*].

Tot i que els quatre ja van ser donats a conèixer anteriorment en el volum xx de l'*Arxiu de Tex-*

tos Catalans Antics, l'edició que comentem, en forma de llibre, vol fer encara més assequible aquest important conjunt de materials, directament relacionats amb la figura d'Arnau de Vilanova. De manera especial, facilita a la crítica la tasca d'operar un confrontament estilístic i de contingut que resulti determinant a l'hora de fixar la discutida paternitat del segon dels dos tractats editats (de temàtica paral·lela al primer). Brinda, a més, l'avinentsa de llegir de manera articulada i amb relació amb totes les dades conegudes per altres cantons, dos breus però importants documents (3 i 4), rescatats del procés inquisitorial parisenc, malauradament perdut, contra el de Vilanova, documents que permeten entreveure la reacció i l'estat d'ànim del metge valencià davant la negra perspectiva de tornar anar a raure a les presons del bisbe de París.

Perarnau ofereix uns estudis introductoris que demostren la imbricació i mútua relació de tots quatre documents publicats, amb un esquema del contingut i un especial estudi contrastat dels dos primers (p. 17-20 i 20-23, respectivament), on fa servir les dades que hom pot extreure dels altres dos (3 i 4). Ja el títol que encapçala l'estudi inicial: *Dos Arnaus o dos autors*, anticipa la tesi, o millor dit la plena convicció de l'editor, segons el qual: «La primera constatació que l'estudiós i el possible lector es veu obligat a fer davant allò que llegeix en els dos textos ací publicats [1 i 2] és que pertanyen a dos móns: un, en el qual les vivències subjectives es projecten de forma massissa i imperiosa damunt la polèmica, i un altre, presidit per l'objectivitat de l'anàlisi freda, fins i tot quan, com en la darrera part del tractat segon, l'objectiu és el de (des)qualificar els contraris» (p. 24). Segons Perarnau: «És tan estrident la diferència entre els dos textos [1 i 2] que en el futur els estudiosos es preguntaran com ha estat possible que algú hagi defensat la paternitat arnaldiana del *Tractatus* [...]» (p. 24).

Tan rotunda afirmació té especial rellevància, sobretot si tenim en compte que sota aquest indefinit «algú» s'hi amaguen les opinions d'estudiosos tan benemèrits com Miquel Batllori (vegeu la seva OC, III, València, 1994: 179-208. Bé és veritat que va acabar acceptant l'opinió de Perarnau. cfr. OC, III, 209-218), R. E. Lerner i Gian Luca Potestà (cal remetre ara a l'extens i documentat treball d'aquest darrer estudiós en les *Actes de la I Trobada Internacional d'Estudis sobre Arnau de Vilanova*, Barcelona 1995: 287-344, en especial 305-324).

No em sembla sobrer esmentar ací alguns dels arguments del conegut savi italià, als quals no es fa al·lusió directa en l'estudi de Perarnau, però que convé tenir presents a l'hora de tractar de fer una valoració mínimament objectiva del llibre que comentem. Potestà, sembla que ja d'antuvi influït per l'opinió original de Batllori i potser encara més pels arguments de Lerner a favor de l'autoria arnaldiana del *Tractatus*, pensa que l'obreta «documenta una conoscenza talmente intima della biografia di Arnaldo e della sua produzione controversistica fino al 1304, da impedire di pensare ad un autore altro da lui» (p. 306). Això li sembla confirmat, entre altres coses, pel domini que l'autor hi mostra de la biografia arnaldiana i la substancial coincidència amb les línies d'argumentació i les fonts profètiques citades. Potestà anticipa la possible objecció que el *Tractatus* és escrit en tercera i no en primer persona «senza mai affermare esplicitamente che egli, il denunzians ed Arnaldo sono la medesima persona» (p. 321), i argumenta que en altres obres Arnau també emprà el recurs de passar de la primera a la tercera persona. Més significativament, Potestà apunta que la resposta a aquesta i altres petites diferències cal cercar-la en la intencionalitat del text i els seus possibles destinataris. No es tractaria, com la majoria d'escrits arnaldians, d'una obra d'autodefensa destinada a cercar el suport de la jerarquia eclesiàstica, sinó d'un text diferent en tant que pensat per a persones pertanyents a una minoria dissident: la de l'àmbit espiritual franciscà italià (p. 322-323), relacionable amb Peire Joan Oliveu, i Uberty de Casale, molt crítica amb aquesta jerarquia. Arnau degué considerar que la tercera persona era molt més indicada en una obra d'autopropaganda l'objectiu de la qual seria situar-lo a ell mateix en la línia d'autors com Lluïl, Joaquim de Fiore, i Fra Pere Joan Oliveu, i construir, així, el seu propi mite d'espíritual compromès (p. 323).

Com bé recorda Perarnau, la qüestió de l'autoria del *Tractatus* també fou abordada, de manera força exhaustiva, per Jaume Mensa, precisament en el mateix volum 20 de l'*ATCA* (2001: 403-451). Mensa defensa que «una anàlisi detallada del tractat mostra [...] diferències d'estil, de continguts de

teologia i de capteniment metodològic (i àdhuc vital)» (p. 440). Detecta una «alteritat frapant entre el denuntians i l'autor del tractat». Segons ell «només perquè l'autor [...] no és Arnau [...], ens expliquem que Arnau [...] sigui mitificat» (*ibidem*). Mostra el convenciment que «una lectura atenta, fresca...convencerà qualsevol lector que Arnau de Vilanova no pot de cap manera ser-ne l'autor» (*ibidem*), i suposa que aquest fou un teòleg vinculat al cercle beguí de València, que treballava per encàrrec de Ramon Conesa, marmessor d'Arnau i defensor de la bona memòria del gran metge valencià (p. 443).

Hi ha, doncs, una clara coincidència entre la tesi que defensa Perarnau i la de Mensa, sembla que clarament influït per la hipòtesi que el mateix Perarnau va emetre en les «respostes al Qüestionari» publicades en el volum I de les ja esmentades *Actes* (p. 396-397). I de fet, a fi de no reincidir en l'argumentació del seu deixeble, Perarnau centra l'atenció en «l'anàlisi de dos passos, en els quals l'alternitat dels dos autors pot ésser més esclatant», ja que l'exigència d'objectivitat de l'anònim autor del *Tractatus*, arribaria fins i tot a convertir-lo en «un autèntic enemic de mestre Arnau» (p. 25). El primer cas seria el detectat en les línies 29-30 i 721 del *Tractatus*, on l'autor afirma que les tesis arnaldianes van ser denunciades com a «falsa et erronea», adjectivació que, segons assenyala Perarnau (p. 26), en un procés inquisitorial equivaldria a «una confesió de part», que contrastaria totalment amb la insistència de defensa d'Arnau, el qual mantingué sempre, que els mestres de la Sorbona només van considerar «temeràries» les seves tesis (cfr. amb líns. 282-284). El segon cas probatori vindria proporcionat precisament pel tercer dels textos donats a conèixer en el present volum, o sigui l'*Instrumentum*, el qual una vegada confrontat amb les líns. 2540-63 del *Tractatus*, permetria constatar la clara diferència entre, d'una banda, la teoria expressada en aquest darrer text, segons la qual el predicador evangèlic que té temor a la mort mostra ser més un «home animal que no un home espiritual», i, de l'altra, la realitat de l'experiència viscuda en la presó episcopal, descrita pel mateix Arnau, el qual confessa sense manies que tot el que va dir o va llegir en aquelles difícils circumstàncies, ho va fer a impulsos de la seva incontenible por! Perarnau conclou que l'autor del *Tractatus* no solament no fou Arnau, sinó que ni tan sols coneixia bé tota l'obra arnaldiana ni els documents de la polèmica. No es decanta per cap nom específic. Pel que fa a la procedència de l'autor, Perarnau sense descartar la tesi valenciana de Mensa (fins i tot apunta el nom del prevere mallorquí Bernat Garí), no deixa de banda d'altres possibilitats tals com la seva vella hipòtesi siciliana, o la de la cort papal del papa Climent V, o fins i tot la de la Cartoixa de Scala Dei).

Pel que fa a l'*Apologia de versutiis*, es tracta de la tercera defensa arnaldiana contra les objeccions fetes pels mestres de la Sorbona. Perarnau hi destaca el fet que «la polèmica desputa en totes les pàgines» fins a col·locar-se en un primer pla (p. 31), situa l'*Apologia* en el context d'aquestes defenses precedents i hi detecta una incidència en els mateixos temes fonamentals, si bé ara en el nucli bàsic de l'*Apologia* (líns. 243-900) Arnau s'enfronta a les noves objeccions, fetes de bona fe, que li envia mestre Jacme Blanc, destinant la darrera part (líns. 901-1498) a rebatre les procedents dels membres d'ordes religiosos. L'editor fa remarcar una vegada més la diferència en el tractament, detectable a simple vista, entre l'Arnau de l'*Apologia* i el desconegut autor del *Tractatus*, que es manté al marge de les contínues desqualificacions amb les quals el valencià obsequia, seguit seguit, els seus objectors, en especial els teòlegs i els religiosos que identifica com aliats de l'Anticrist. I és que l'*Apologia*, marcaria, segons Perarnau, un posicionament del tot combatiu i de guerra declarada que tancaria un cicle precedent molt més dialogant. Arnau no s'equivoca en la seva idea bàsica que l'esperit diví bufa allà on vol i tria on vol els instruments del seu carisma, però sí a l'hora de voler acaparar aquest carisma.

Tot plegat, la lectura dels textos editats, sembla donar la raó a l'editor i a Jaume Mensa, pel que fa al to, molt més directe i típicament arnaldia, de l'*Apologia* enfront del *Tractatus*. Hi trobem els típics fragments extremadament colpidors i /o directes, en especial els referits a la *sapientia pietatis Christi*, els *scolares Christi*, o pertanyents a la *scola Christi, qui se exercent ad pietatem* (p. 64-65), i el to punyent de la diatriba constant fa difícil d'imaginar un Arnau diferent, capaç d'adoptar un to tan objectiu, oficiós i sobretot atemperat, com el del *Tractatus*, fins i tot en el cas hipotètic que tractés d'assumir el paper o la intencionalitat que li assigna Potestà.

L'edició de 1, 3 i 4 s'ha fet d'acord amb el rigor textual i el ric aparat de notes ja característic dels textos editats per Perarnau en l'ATCA. Amb l'excepció de 2, que es transcriu sense notes ni correccions, però sí amb l'habitual taula alfabètica de mots, a manera d'un apèndix complementari de l'*Apologia*, oferint així una lectura completa provisional i la possibilitat de comparar el lèxic d'ambdues obres, d'acord amb la manifesta intenció de facilitar-ne la lectura o l'estudi confrontat.

En resum, cal felicitar-se de poder disposar d'una altra obra arnaldiana ben editada i de tenir una mica més desbrossat el camí de la identificació dels textos arnaldians. També de poder conèixer molt millor i de manera més directa l'experiència viscuda per Arnau a la Sorbona. Experiència que, pel que sembla, li va deixar una viva empremta, que es demostra quasi indeleble. Cal agrair, una vegada més, a l'editor d'aquests interessants textos i documents, el seu esforç tan perseverant com eficient.